

Конституційні межі корпоративного регулювання: економічні свободи v. публічні інтереси в праві ЄС та конституційній юриспруденції

Олександр Водянніков

Баланс економічних свобод і публічних інтересів

Сучасне демократичне суспільство вимагає постійного пошуку балансу між економічними свободами та публічними інтересами. Це фундаментальне завдання конституційної держави, яке реалізується через законодавчу політику та судовий нагляд.

Економічні свободи

Свобода підприємницької діяльності як основа ринкової економіки

Баланс інтересів

Законодавче регулювання та судовий нагляд

Публічні інтереси

Захист споживачів, чесна конкуренція, доброчесність ринку

Державна політика має гарантувати цей баланс через правове регулювання, а судова влада забезпечує контроль за дотриманням конституційних меж такого регулювання. Це особливо важливо в періоди економічних трансформацій та інтеграційних процесів.

Економічні свободи в праві Європейського Союзу

Договір про функціонування Європейського Союзу закріплює чотири основні економічні свободи, які становлять правову основу єдиного ринку ЄС. Ці свободи мають пряму дію, що дозволяє суб'єктам господарювання безпосередньо посилатися на них у національних судах.

Свобода руху товарів

Статті 28-37 ДФЄС забезпечують вільний рух товарів між державами-членами ЄС, забороняючи кількісні обмеження на імпорту та експорт, а також всі заходи еквівалентної дії.

Свобода руху послуг

Статті 56-62 ДФЄС гарантують право надавати послуги на території іншої держави-члена без дискримінації за ознакою національної приналежності чи місця заснування.

Свобода руху капіталу

Статті 63-66 ДФЄС забороняють всі обмеження на рух капіталу та платежів як між державами-членами, так і між державами-членами та третіми країнами.

Свобода руху осіб

Статті 45-55 ДФЄС гарантують право громадян ЄС вільно пересуватися, проживати та працювати на території будь-якої держави-члена без дискримінації.

Свобода заснування

Свобода заснування — одна з ключових економічних свобод, захищених статтею 49 Договору про функціонування ЄС.

Визначення

Участь в економічному житті "на стабільній та постійній основі" (справа C-55/94 Gebhard).

Правовий захист

Право створювати підприємства без невиправданих обмежень для всіх суб'єктів економічної діяльності.

Пряма дія

Має як "вертикальну", так і "горизонтальну" пряму дію (справа C-438/05 Viking Line).

Відмінність

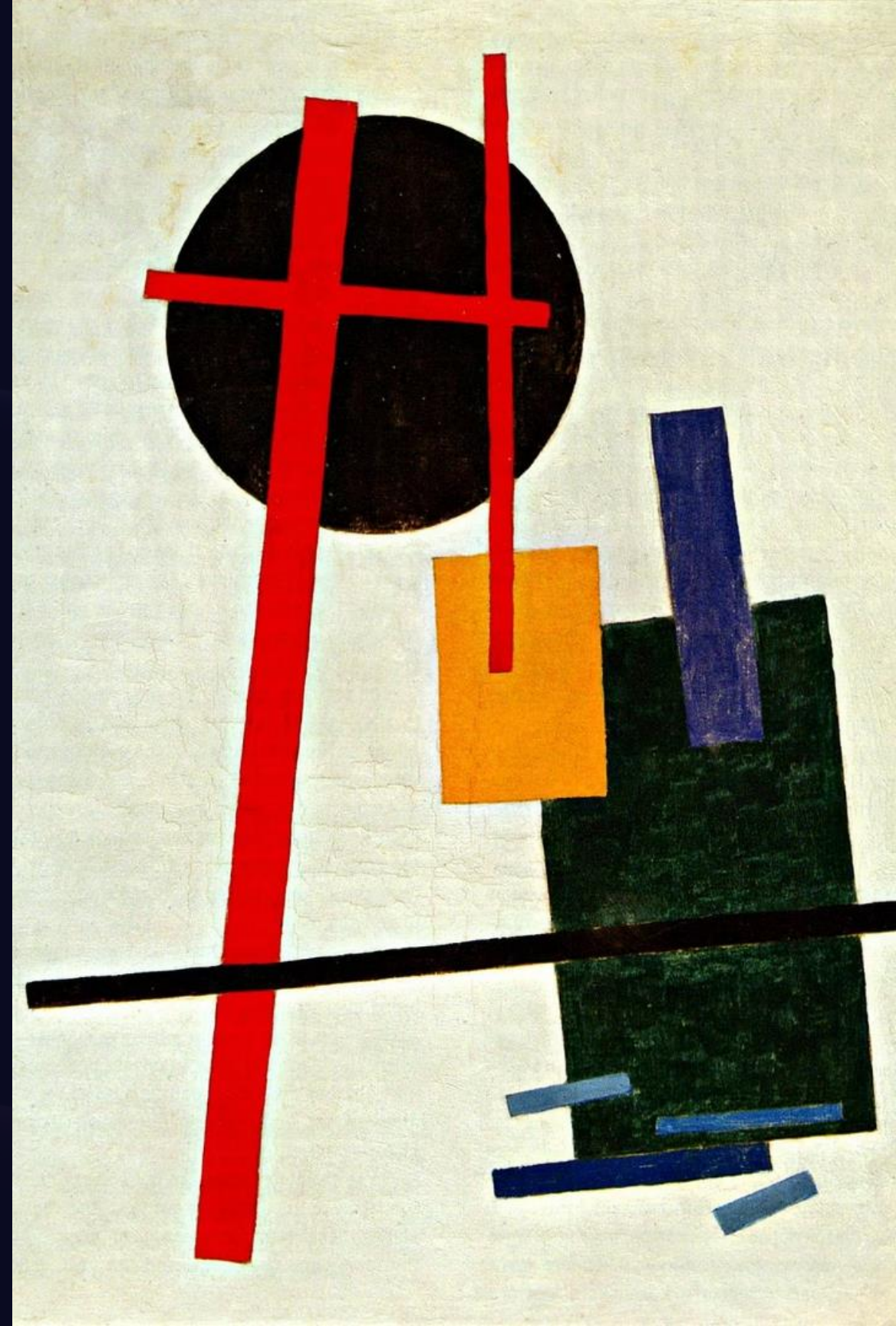
Відрізняється від "свободи надання послуг" (стаття 56), яка передбачає діяльність "тимчасового характеру".

Мета економічних свобод – єдиний ринок ЄС

Економічні свободи, закріплені в установчих договорах ЄС, набувають засадничого значення лише в контексті їхньої фундаментальної мети – забезпечення функціонування єдиного європейського ринку. Ця мета визначає як тлумачення відповідних норм, так і межі їх застосування (наприклад, захист кредиторів, трудові права та податкові інтереси).

C-210/06 Cartesio:

право заснування іноземних компаній (де обмеження мають бути обґрунтовані) та право держави визначати умови для компаній, зареєстрованих на її території

Економічні свободи як конституційна цінність

Концепція економічних свобод у конституційному праві має спільні риси з їх розумінням у праві ЄС. Вони набувають конституційного значення, коли сприяють реалізації фундаментальних принципів, закріплених у Конституції як установчому акті політичної спільноти.

Зasadничі принципи, закріплені в статті 1 Конституції України, створюють нормативну основу для тлумачення та застосування економічних свобод у національному правопорядку.

Економічні свободи v. людські права

C-78/18 *Commission v. Hungary*, 2020

Закон Угорщини, що вимагав від НУО, які отримують іноземне фінансування, реєструватися та розкривати це, був визнаний таким, що суперечить вільному руху капіталу та правам, гарантованим Хартією ЄС.

C-37/20 та C-601/20 *Deutsche Wohnen SE*, 2023

Компанії не можуть уникнути штрафів за порушення GDPR, аргументуючи це тим, що не було ідентифіковано відповідальну особу.

3

C-333/21 *European Super League Case*

Приватні регулятори також мають дотримуватися економічних свобод

Конституційні права юридичних осіб

Практика Федерального Конституційного Суду Німеччини демонструє диференційований підхід до визнання конституційних прав юридичних осіб.

Визначальним є принцип: **юридичні особи мають ті права, які за своєю природою можуть бути їм властиві.**

Конституційне право	Захист юр. осіб	Ключова справа
Право власності (ст. 14)	✔ Так	BVerfGE 20, 291 (1966) - "Investitionshilfegesetz" (Закон про інвестиційну допомогу)
Свобода професійної діяльності (ст. 12)	✔ Так	BVerfGE 50, 290 (1979) "Börsennotierung" (Лістинг на фондовій біржі)
Свобода вираження (ст. 5)	✔ Так	BVerfGE 7, 198 (1958) "Lüth" (Лют)
Рівність перед законом (ст. 3)	✔ Так	BVerfGE 13, 331 (1961) "Apothekenurteil" (Аптечне рішення)
Людська гідність (ст. 1)	✘ Ні	BVerfGE 115, 118 (2006) "Luftsicherheitsgesetz" (Закон про авіаційну безпеку)
Право на законний суд (ст. 103(1))	✔ Так	BVerfGE 55, 1, 1980 "Simultananlagen" (Справа про одночасні електроустановки)

Юридичні особи як форма реалізації людської свободи

Визнання конституційних прав юридичних осіб ґрунтується на розумінні їх як форми колективної людської діяльності. Юридичні особи є інструментом реалізації свободи самовизначення та всебічного розвитку особистості, що є центральною цінністю, закріпленою в статті 3 Конституції України.

Людина як найвища цінність

Стаття 3 Конституції України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, що створює фундамент для всієї правової системи.

Юридичні особи захищаються не заради них самих, а як механізм реалізації людської свободи.

Свобода самовизначення

Право на вільний і всебічний розвиток своєї особистості передбачає можливість об'єднання з іншими для досягнення спільних цілей, зокрема через створення юридичних осіб.

Юридичні особи як інструмент

Юридичні особи є формою реалізації свободи людини, через яку індивіди здійснюють свої економічні, соціальні, культурні та інші права та інтереси в організованій колективній формі.

Обмеження економічних свобод: критерій пропорційності

Принцип пропорційності дозволяє судам узгоджувати конфліктуючі права та норми, оцінюючи їх відносну цінність та встановлюючи вимоги щодо необхідності втручання.

Справа C-331/88 Fedesa:

1

Легітимна мета (публічний інтерес)

2

Доцільність

Обмежувальні заходи мають бути належними для досягнення легітимної мети регулювання.

3

Необхідність

При виборі між кількома належними заходами слід використовувати найменш обтяжливий.

4

Збалансованість

Спричинені незручності не повинні бути непропорційними переслідуваням цілям.

Обмеження економічних свобод: конституційні межі

C-367/98 Commission v. Portugal

Суд ЄС визнав, що португальський закон про "золоту акцію", який надавав державі спеціальні права в приватизованих компаніях, не виправдано обмежував свободу руху капіталу. Обмеження не були пропорційними публічним інтересам.

C-333/21 European Super League

Суд визнав, що регуляторні повноваження FIFA/UEFA щодо нових футбольних змагань підлягають перевірці на відповідність правилам конкуренції ЄС та не можуть не виправдано обмежувати свободу надання послуг.

C-446/21 Meta

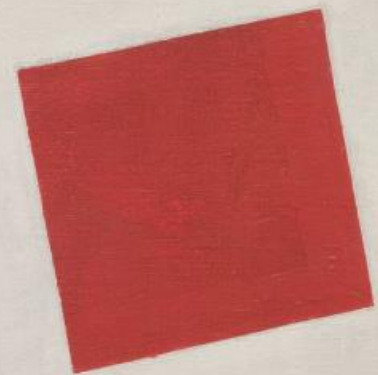
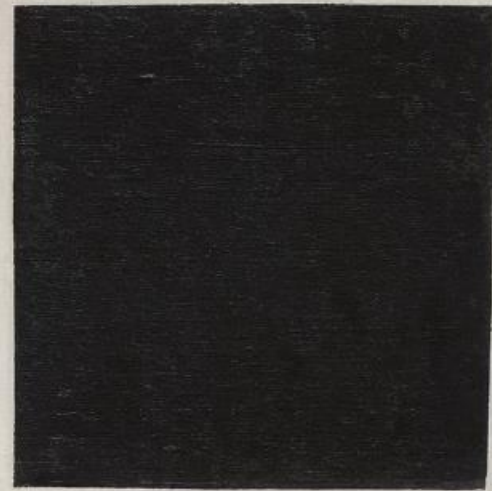
У справі щодо використання персональних даних компанією Meta Суд ЄС балансував інтереси свободи підприємництва та захисту приватності, надаючи пріоритет захисту персональних даних відповідно до вимог GDPR.

Висновки

Конституційне регулювання корпоративної діяльності вимагає постійного балансування економічних свобод та публічних інтересів.

Суд ЄС застосовує принцип пропорційності для визначення легітимності обмежень економічних свобод, надаючи захист як ринковим свободам, так і суспільним цінностям.

Юридичні особи користуються конституційними правами і свободами, які відповідають їх природі.

Дякую за увагу!

